

MATEMATIKA ÉS STATISZTIKA DATA SCIENCE-HEZ

HIPOTÉZISVIZSGÁLAT
ELMÉLETE + GYAKORLATA
HIPOTÉZIS ALKOTÁS,
STATISZTIKAI TESZTEK ÉS P-ÉRTÉK,
DÖNTÉS

HIPOTÉZISVIZSGÁLAT — MIKOR?

Hipotézisvizsgálatot akkor végzünk, ha...

- ▶ egy **feltételezést** adatok alapján szeretnénk ellenőrizni/**igazolni**,
- ▶ **össze** akarunk **hasonlítani** két (vagy több) csoportot,
- ▶ meg akarjuk tudni, hogy van-e **valós különbség vagy hatás**, vagy csak véletlen ingadozás

HIPOTÉZISVIZSGÁLAT LÉPÉSEI

- 1) Megfelelő **statisztikai teszt** kiválasztása
- 2) **Nullhipotézis** és **alternatív hipotézis** megfogalmazása
- 3) **Teszt statisztika** / **együttható** és **p-érték** kiszámítása
- 4) **Döntés** — Elutasítjuk / Nem utasítjuk el a nullhipotézist

STATISZTIKAI TESZT VÁLASZTÁSA

MI AZ ALAP SZITUÁCIÓ?

1 MINTÁT VIZSGÁLOK

normál eloszlású adatok esetén

- ▶ **T-TEST**, ha kicsi a minta ($n \leq 30$)
- ▶ **Z-TEST**, ha nagy a minta ($n > 30$)

nem normál eloszlású adatok esetén

- ▶ **WILCOXON SIGNED-RANK TEST**

2 FÜGGETLEN MINTÁT VIZSGÁLOK

normál eloszlású adatok esetén

- ▶ **INDEPENDENT T-TEST**
(Student's t-test)

nem normál eloszlású adatok esetén

- ▶ **MANN-WHITNEY U-TEST**

3 VAGY TÖBB MINTÁT VIZSGÁLOK

normál eloszlású adatok esetén

- ▶ **ONE-WAY ANOVA TEST**
(post hoc **Tukey-test**)

nem normál eloszlású adatok esetén

- ▶ **KRUSKAL-WALLIS TEST**
(post hoc **Dunn-test**)

NORMALITÁS VIZSGÁLAT

- ▶ **Shapiro-Wilk test** — kis minták normalitásának ellenőrzésére ($n < 50$)
- ▶ **Kolmogorov-Smirnov test** — nagyobb mintáknál, eloszlás összevetésére
- ▶ **D'Agostino-Pearson test** — ferdeség és csúcsosság összevetésére

KORRELÁCIÓ VIZSGÁLAT

- ▶ **Pearson coeff** — folytonos, normál eloszlású változók
- ▶ **Spearman coeff** — legalább egy ordinális változó és nem kell normál eloszlás
- ▶ **Khi-square test vagy Cramer's V** — kategórikus változók

STATISZTIKAI TESZTEK I.

Statisztikai teszt	Mikor használjuk általában	Feltételek / megjegyzések
Shapiro–Wilk teszt	Kis mintáknál ($n < 50$, de akár 2000-ig is működik)	<ul style="list-style-type: none"> - Kifejezetten érzékeny a normalitástól való eltérésre - Kisebb mintákra ajánlott - A leggyakrabban használt normalitás-teszt
Kolmogorov–Smirnov teszt	Nagyobb minták esetén ($n > 50$) vagy ha az eloszlást egy konkrét elméleti eloszláshoz hasonlítjuk	<ul style="list-style-type: none"> - Kevésbé érzékeny a kis eltérésekre - Előre meg kell adni az elméleti eloszlást (pl. normál) - Heterogén minták esetén torzíthat
D'Agostino–Pearson teszt	Közepes/nagy mintáknál, ha a minta nagysága elegendő ($n > 30$)	<ul style="list-style-type: none"> - A normalitást ferdeség és csúcsosság alapján értékeli - Érzékeny a szélsőértékekre - Stat. erősebb nagyobb mintánál

STATISZTIKAI TESZTEK II.

Statisztikai teszt	Mikor használjuk általában?	Adattípus feltétel	Eloszlás feltétel	Egyéb feltételek
Pearson- korreláció (r)	Amikor két folytonos változó közti lineáris kapcsolatot vizsgálunk.	mindkét változó intervallum- vagy arányskála	normális eloszlás	kapcsolat lineáris nincsenek kiugró értékek
Spearman- rangkorreláció (ρ)	Ha a kapcsolat nem feltétlenül lineáris, de monoton (egyik nő, a másik is nő vagy csökken).	legalább egy ordinális (rangsorolható) változó	nem kell normális eloszlás	kapcsolat monoton kiugró értékekre nem érzékeny
Khi-négyzet teszt (χ^2)	Két kategórikus változó közötti függetlenség vizsgálatára.	mindkét változó nominális	-	megfelelően nagy elemszám (cellagyakoriság > 5) megfigyelések függetlenek
Cramer's V	A Khi-négyzet teszt után, ha a kapcsolat erősségét is mérni akarjuk.	mindkét változó nominális	-	megfelelően nagy elemszám (cellagyakoriság > 5) megfigyelések függetlenek

STATISZTIKAI TESZTEK III.

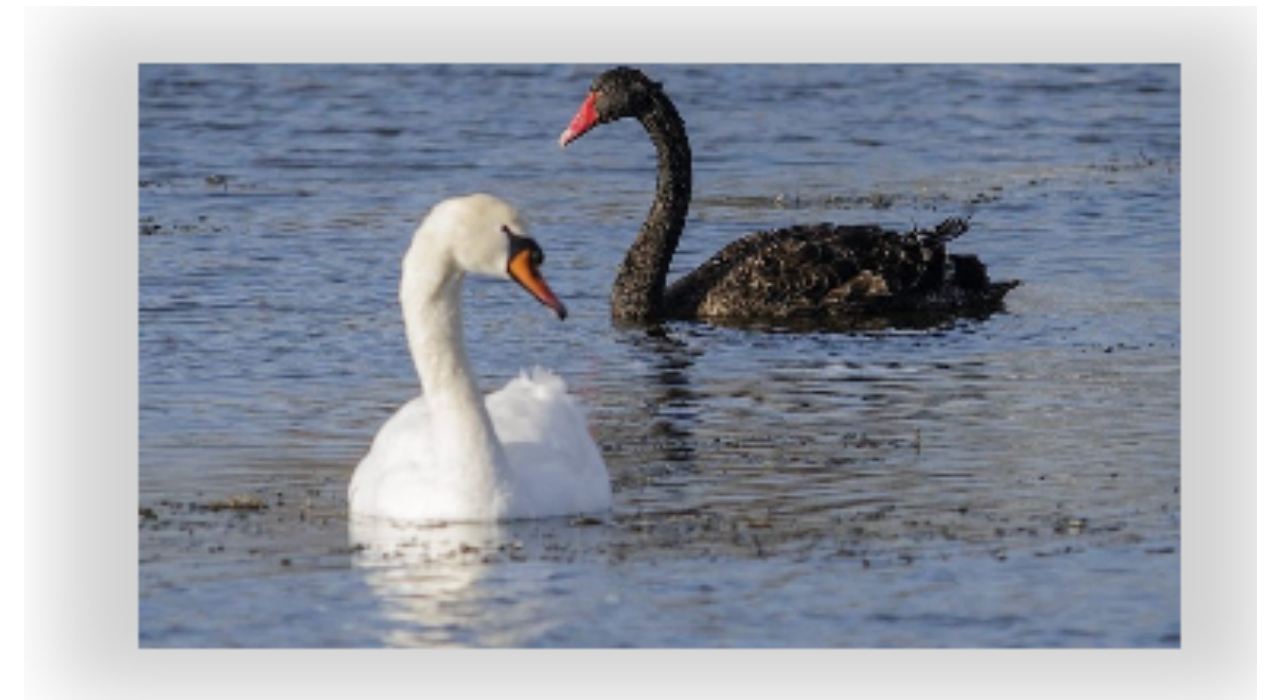
Statisztikai teszt	Mikor használjuk általában?	Adattípus feltétel	Eloszlás feltétel	Milyen statisztikai jellemzővel dolgozik?
T-teszt (egy minta)	Egy csoport átlagát hasonlítjuk össze egy ismert értékkel — kis minta ($n < 30$).	Folytonos	Normális eloszlás	Átlag
Z-teszt	Egy csoport átlagát hasonlítjuk össze egy ismert értékkel — nagy minta ($n > 30$), ismert a szórás.	Folytonos	Normális eloszlás	Átlag
Wilcoxon signed- rank teszt	Egy minta párosított értékeinek mediánját hasonlítjuk össze, ha nem normális az eloszlás.	Folytonos Ordinális	Nem kell normális eloszlás	Medián / rang
két független mintás T-teszt	Két független csoport átlagát hasonlítjuk össze.	Folytonos	Normális eloszlás	Átlag
Mann–Whitney U-teszt	Két független csoportot hasonlítunk össze, ha az adatok nem normál eloszlásúak.	Folytonos Ordinális	Nem kell normális eloszlás	Medián / rang
One-way ANOVA teszt	Három vagy több csoport átlagát hasonlítjuk össze.	Folytonos	Normális eloszlás	Átlag (varianciaelemzés alapján)
Kruskal–Wallis teszt	Három vagy több csoport mediánját hasonlítjuk össze, ha az adatok nem normális eloszlásúak.	Folytonos Ordinális	Nem kell normális eloszlás	Medián / rang

NULLHIPOTÉZIS & ALTERNATÍV HIPOTÉZIS

H₀ általában azt állítja, hogy **nincs** hatás vagy különbség.

- ▶ fontos, hogy az állítás cáfolható legyen:
"Minden hattyú fehér."
- ▶ a cél nem az, hogy bizonyítsuk, hanem hogy megpróbáljuk akár csak egyetlen egy ellenpéldával cáfolni == megtalálni a fekete hattyút

H₁ általában azt állítja, hogy **van** hatás vagy különbség.

NULLHIPOTÉZIS & ALTERNATÍV HIPOTÉZIS

Statisztikai teszt	Nullhipotézis	Alternatív hipotézis
Shapiro–Wilk teszt	Az adatok normális eloszlásúak.	Az adatok nem normális eloszlásúak.
Kolmogorov–Smirnov teszt	A minta eloszlása nem különbözik a normál eloszlástól (vagy megadott eloszlástól).	A minta eloszlása szignifikánsan eltér a normál (vagy megadott) eloszlástól.
D’Agostino–Pearson teszt	Az adatok normális eloszlásúak (ferdeség és csúcsosság alapján).	Az adatok nem normális eloszlásúak.
Pearson korrelációs együttható	Nincs lineáris kapcsolat a két változó között ($r = 0$).	Van lineáris kapcsolat a két változó között ($r \neq 0$).
Spearman korrelációs együttható	Nincs monoton kapcsolat a két változó között ($\rho = 0$).	Van monoton kapcsolat a két változó között ($\rho \neq 0$).
Khi-négyzet teszt (χ^2)	A kategóriák között nincs kapcsolat (a változók függetlenek).	A kategóriák között van kapcsolat (a változók nem függetlenek).

NULLHIPOTÉZIS & ALTERNATÍV HIPOTÉZIS

Statisztikai teszt	Nullhipotézis	Alternatív hipotézis
T-teszt (egy minta)	A minta átlaga nem tér el a populációs átlagtól.	A minta átlaga eltér a populációs átlagtól.
Z-teszt	A minta átlaga nem tér el a populációs átlagtól.	A minta átlaga eltér a populációs átlagtól.
Wilcoxon signed-rank teszt	A páros megfigyelések között nincs különbség a mediánban.	A páros megfigyelések között van különbség a mediánban.
két független mintás T-teszt	A két független csoport átlaga megegyezik.	A két független csoport átlaga eltér.
Mann–Whitney U-teszt	A két független minta eloszlása megegyezik.	A két független minta eloszlása eltér.
One-way ANOVA teszt	A csoportok átlagai megegyeznek.	Legalább egy csoport átlaga eltér a többtől.
Kruskal–Wallis teszt	A csoportok eloszlása (mediánja) megegyezik.	Legalább egy csoport eloszlása (mediánja) eltér a többtől.

TESZT STATISZTIKA ÉS P-ÉRTÉK

Teszt statisztika egy adott statisztikai értéket határoz meg, mely megadja az összefüggést a vizsgált változók / csoportok között.

p-érték annak a valószínűsége, hogy a kapott összefüggés csupán a véletlen műve (és H_0 mégis igaz).

TESZT STATISZTIKA ÉS P-ÉRTÉK

Normalitás tesztek

```
from scipy import stats

# Shapiro-Wilk (for small to medium samples)
W, p = stats.shapiro(df['variable'])
print('Shapiro-Wilk:', W, p)

# Kolmogorov-Smirnov (compare to normal distribution)
z = (df['variable'] - df['variable'].mean()) / df['variable'].std(ddof=1)
D, p = stats.kstest(z, 'norm')
print('Kolmogorov-Smirnov:', D, p)

# D'Agostino-Pearson (based on skewness and kurtosis)
K2, p = stats.normaltest(df['variable'])
print('D'Agostino-Pearson:', K2, p)
```

$$W = \frac{(\sum_{i=1}^n a_i x_{(i)})^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$$

ahol:

- $x_{(i)}$ = a minta rendezett értékei (növekvő sorrendben)
- $\bar{x}$ = a minta átlaga
- a_i = súlyok, amelyeket a normál eloszlás elvart kvantiliseiből származtatunk

$$D = \sup_x |F_n(x) - F_0(x)|$$

ahol:

- $F_n(x)$ = az empirikus (megfigyelt) eloszlásfüggvény
- $F_0(x)$ = a referencia (pl. normális) eloszlásfüggvény
- $\sup_x$ = a legnagyobb abszolút eltérés az egész tartományon

$$K^2 = Z_1^2 + Z_2^2$$

ahol:

- Z_1 = a ferdeséghez (skewness) tartozó z-score
- Z_2 = a csúcsossághoz (kurtosis) tartozó z-score

TESZT STATISZTIKA ÉS P-ÉRTÉK

Korreláció vizsgálatnál

```
from scipy import stats

# Pearson correlation (linear relationship)
r, p = stats.pearsonr(df['x'], df['y'])
print('Pearson:', r, p)

# Spearman rank correlation (monotonic relationship)
rho, p = stats.spearmanr(df['x'], df['y'])
print('Spearman:', rho, p)

# Chi-square test for independence (categorical variables)
from scipy.stats import chi2_contingency
import pandas as pd

tbl = pd.crosstab(df['cat1'], df['cat2'])
chi2, p, dof, expected = chi2_contingency(tbl)
print('Chi-square:', chi2, p)
```

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

ahol:

- x_i, y_i : megfigyelt értékpárok
- $\bar{x}, \bar{y}$: minták átlaga

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

ahol:

- $d_i = \text{rang}(x_i) - \text{rang}(y_i)$: az i -edik megfigyelés rangkülönbsége
- n : a megfigyelések száma

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

ahol:

- O_{ij} : megfigyelt gyakoriság a cellában
- $E_{ij} = \frac{(\text{row}_i \times \text{col}_j)}{N}$: elvárt gyakoriság függetlenség esetén
- r, c : a táblázat sorainak és oszlopainak száma

TESZT STATISZTIKA ÉS P-ÉRTÉK

1 mintás statisztikai tesztek

```
from scipy import stats

# One-sample t-test (compare sample mean to population mean)
t, p = stats.ttest_1samp(df['variable'], popmean=0)
print('One-sample t-test:', t, p)

# Z-test (known population std or large sample)
from statsmodels.stats.weightstats import ztest
z, p = ztest(df['variable'], value=0)
print('Z-test:', z, p)

# Wilcoxon signed-rank (nonparametric)
W, p = stats.wilcoxon(df['before'], df['after'])
print('Wilcoxon signed-rank:', W, p)
```

$$t = \frac{\bar{X} - \mu_0}{\frac{s}{\sqrt{n}}}$$

ahol:

- $\bar{X}$: mintaátlag
- μ_0 : elméleti (nullhipotézis szerinti) átlag
- s : minta szórása
- n : minta elemszáma

$$Z = \frac{\bar{X} - \mu_0}{\frac{\sigma}{\sqrt{n}}}$$

ahol:

- $\bar{X}$: a minta átlaga
- μ_0 : a nullhipotézis szerinti populációs átlag
- σ : a populáció szórása (ismert)
- n : a minta elemszáma

1. Számítsd ki a különbségeket: $d_i = x_i - M_0$
2. Hagyjuk el a nullákat, és rendezzük a különbségek abszolút értékeit.
3. Adjunk rangokat az abszolút értékekhez.
4. Számoljuk a pozitív és negatív rangösszegeket: W^+ és W^- .
5. A tesztstatisztika:

$$W = \min(W^+, W^-)$$

TESZT STATISZTIKA ÉS P-ÉRTÉK

Két mintás statisztikai tesztek

```
from scipy import stats

# Independent t-test (parametric)
t, p = stats.ttest_ind(df['groupA'], df['groupB'], equal_var=False)
print('Independent t-test:', t, p)

# Mann-Whitney U-test (nonparametric)
U, p = stats.mannwhitneyu(df['groupA'], df['groupB'], alternative='two-sided')
print('Mann-Whitney U-test:', U, p)
```

$$t = \frac{(\bar{X}_1 - \bar{X}_2)}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

ahol:

- s_1, s_2 : mintaszórások
- ha a varianciák egyenlők → **Student t-teszt**
- ha nem → **Welch t-teszt** (nem feltételezi azonos varianciát)

Szabadságfok (Welch-féle közelítés):

$$df = \frac{\left(\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}\right)^2}{\frac{(s_1^2/n_1)^2}{n_1-1} + \frac{(s_2^2/n_2)^2}{n_2-1}}$$

$$U = n_1 n_2 + \frac{n_1(n_1 + 1)}{2} - R_1$$

ahol:

- R_1 : az első minta rangösszege
- n_1, n_2 : mintaelemszámok

TESZT STATISZTIKA ÉS P-ÉRTÉK

Több mintás statisztikai teszteknel

```
from scipy import stats

# One-way ANOVA (parametric)
F, p = stats.f_oneway(df['group1'], df['group2'], df['group3'])
print('One-way ANOVA:', F, p)

import pandas as pd
from statsmodels.stats.multicomp import pairwise_tukeyhsd

# df has columns: 'value' (numeric), 'group' (category/label)
tukey = pairwise_tukeyhsd(endog=df['value'], groups=df['group'], alpha=0.05)
print(tukey.summary())
```

```
from scipy import stats

# Kruskal-Wallis (nonparametric)
H, p = stats.kruskal(df['group1'], df['group2'], df['group3'])
print('Kruskal-Wallis:', H, p)

import scikit_posthocs as sp

# df has columns 'value' (numeric), 'group' (category/label)
dunn = sp.posthoc_dunn(df, val_col='value', group_col='group', p_adjust='bonferroni')
print(dunn) # pairwise p-values matrix
```

$$F = \frac{MS_B}{MS_W} = \frac{SS_B / (k - 1)}{SS_W / (N - k)}$$

ahol:

- SS_B = Between-group Sum of Squares

$$SS_B = \sum_{j=1}^k n_j (\bar{X}_j - \bar{X})^2$$

- SS_W = Within-group Sum of Squares

$$SS_W = \sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^{n_j} (X_{ij} - \bar{X}_j)^2$$

- MS_B, MS_W : a négyzetösszegek csoportonkénti átlagai
- k : csoportok száma
- N : összes megfigyelés száma

$$H = \frac{12}{N(N+1)} \sum_{j=1}^k n_j \bar{R}_j^2 - 3(N+1)$$

ahol:

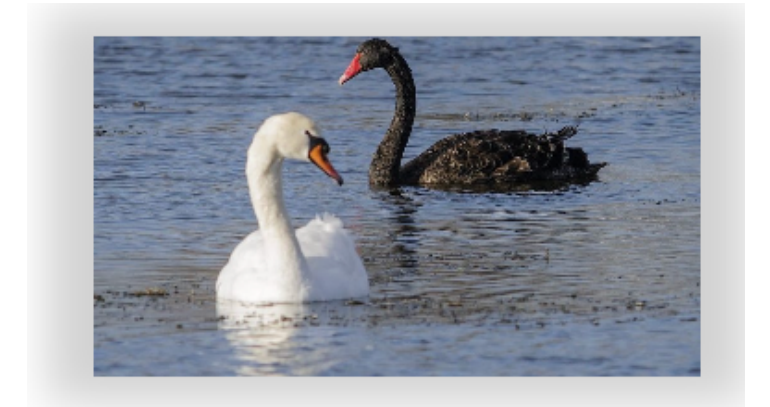
- N : az összes megfigyelés száma
- k : csoportok száma
- n_j : az adott csoport elemszáma
- $\bar{R}_j$: az adott csoport rangátlagának átlaga

DÖNTÉS

Nullhipotézis (H_0) és alternatív hipotézis állításai:

- ▶ H_0 általában azt állítja, hogy **nincs** hatás vagy különbség.
- ▶ H_1 azt állítja, hogy **van** hatás vagy különbség.

$$p < \alpha^*$$

akkor elutasítjuk a H_0 -t

$\Rightarrow$ van hatás / különbség

$$\alpha \leq p$$

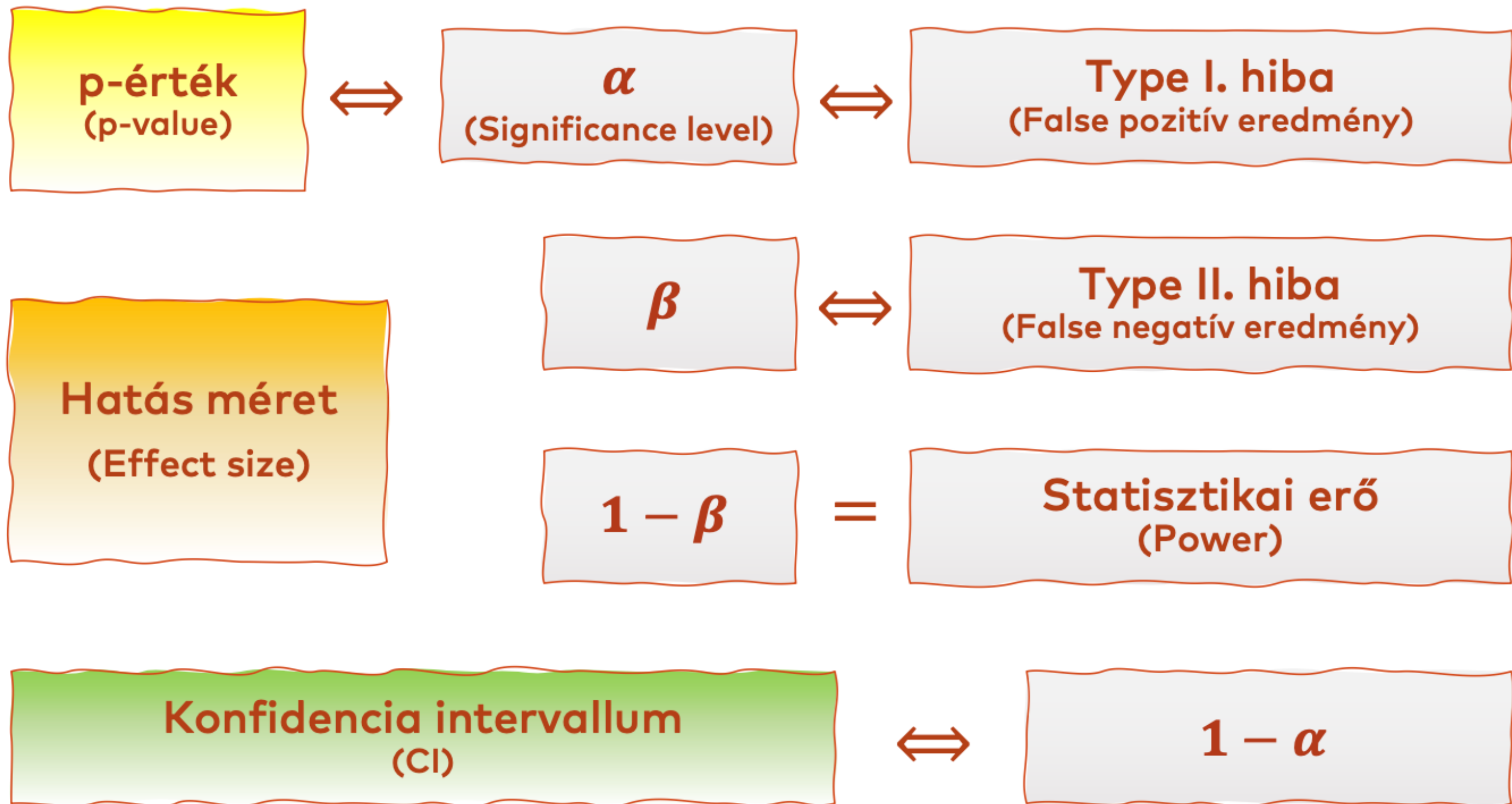
akkor (most) nem elutasítjuk a H_0 -t

$\Rightarrow$ nincs hatás / különbség

* α az előre meghatározott szignifikancia szint (általában 0.05), ami megadja, hogy hány % kockázatot vállalunk rá, hogy úgy vetjük el a H_0 -t, hogy az mégis igaz

TOVÁBBI KAPCSOLÓDÓ FOGALMAK

KAPCSOLÓDÓ DATAKLUB-OS VIDEÓK

Statisztika Data Science-hez (4 részes mini sorozat)

<https://dataklub.hu/leckek/szignifikancia/>

- ▶ egy konkrét példa hipotézis vizsgálatra (18:00 — 28:25)
- ▶ az említett kapcsolódó magasabb szintű fogalmak (28:25 - 37:50)
- ▶ gyakorlati példa a magasabb szintű fogalmak megértéséhez (38:30 - 59:22)

<https://dataklub.hu/leckek/korrelacioelemzes/>

- ▶ Pearson & Spearman együtthatók alaposabb vizsgálata, képletek boncolgatása
- ▶ korreláció vizualizációja
- ▶ korreláció és ok-okozati összefüggések viszonya

GYAKOROLJUNK!

Közösen megoldandó feladat — korreláció vizsgálat:

[5_alkalom_korrelacio_vizsgalat.ipynb](#)

TOVÁBBI GYAKORLÓ FELADATOK

Önállóan megoldandó feladat az eddigi témakörökből:

`DK_mat_stat_gyakorlo_feladat.ipynb`